

Ett schakt i Kapellgränd

L2015:7789, L2015:7779

Södermalm 7:87

Stockholms stad

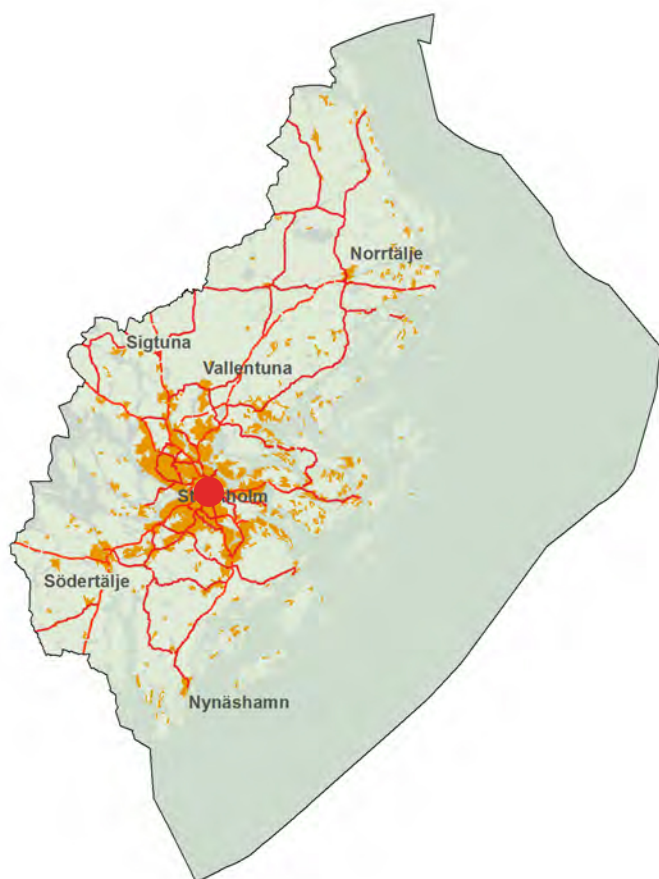
Södermanland

Tomas Ekman

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Radiatorvägen 11, 702 27 Örebro
Telefon 019-609 04 10
www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

*Översiktskarta över Stockholms län med platsen för
schaktningsövervakningen markerad i rött.*

© 2021 Arkeologgruppen AB
Arkeologgruppen rapport 2021:32

Författare	Tomas Ekman
Kvalitetsgranskning	Sabina Larsson
Grafisk form	Sabina Larsson
Omslagsfoto	Maskinparken på plats i Kapellgränd.
Foto	Arkeologgruppen AB om inte annat anges i figurtexten.

Upphovsrätt, om inget annat anges, enligt Creative Commons licens CC BY.
Villkor finns tillgängliga på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv>

Fastighetskartan: © Lantmäteriet Dnr: R50223371_200001

Terrängkartan, samt GSD-Översiktskartan: Lantmäteriet (CC0)

ARKEOLOGGRUPPEN AB, RAPPORT 2021:32

ARKEOLOGISK UNDERSÖKNING
I FORM AV SCHAKTNINGSÖVERVAKNING

Ett schakt i Kapellgränd

L2015:7789, L2015:7779

Södermalm 7:87

Stockholms stad

Södermanland

Tomas Ekman

Lst dnr 431-31278-2021

Tekniska och administrativa uppgifter

Län	Stockholm
Kommun	Stockholm
Landskap	Södermanland
Socken	Stockholm
Fastigheter	Södermalm 7:87

Fornlämningsnummer	L2015:7789, L2015:7779
Lämningsstyp	Stadslager, flatmarksgrav
Datering	Medeltid, historisk tid

Typ av undersökning	Schaktningsövervakning
Länsstyrelsens beslutsdatum	2021-05-24
Länsstyrelsens diarienummer	431-31278-2021
Uppdragsnummer i Fornreg	202100583
Arkeologgruppens projektnummer	P21033

Projektledare	Tomas Ekman
Fältpersonal	Tomas Ekman

Undersökningstid	2021-05-27
Undersökt yta	12 löpmeter
Inmätningsteknik	Manuell
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd gjordes.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund och kulturmiljö.....	7
Syfte och målgrupper.....	8
Metod och genomförande.....	8
Resultat.....	11
Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen	11
Referenser	12

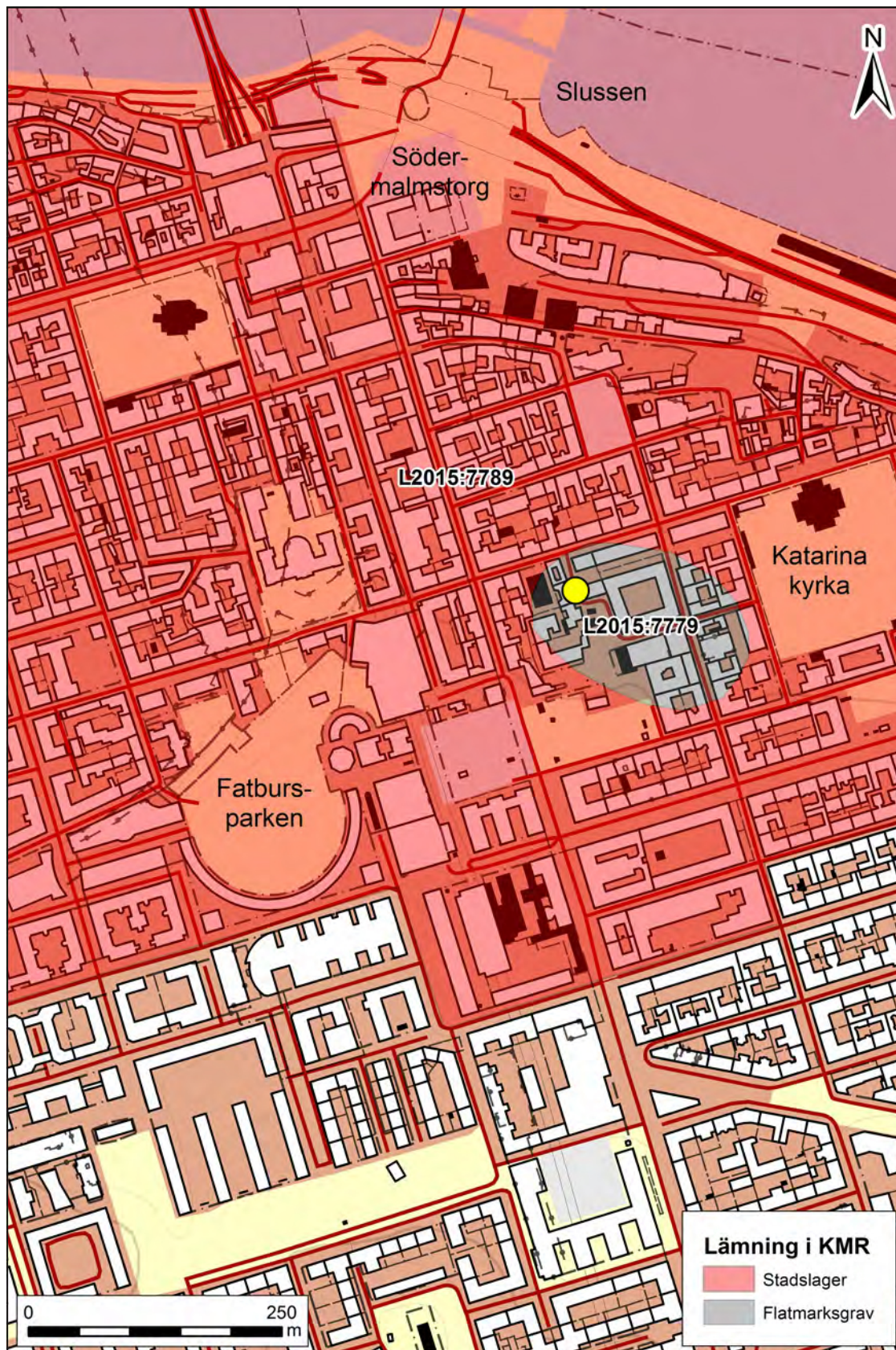
Figur 1. Karta över Stockholm med platsen för schaktningsövervakningen markerad med svart ring. Skala 1:250 000.

Sammanfattning

En komplettering av fjärrvärmenätet har utförts mellan två fastigheter vid Kapellgränd på Södermalm i Stockholm. Då arbetsområdet berörde två fornlämningsområden har Arkeologgruppen utfört en schaktningsövervakning vid arbetet. Schaktet var cirka 12 meter långt och upp till 1 meter brett. Större delen av schaktet upptogs av befintliga installationer. I övrigt bestod det av fyllnadsmassor dominerade av grus och sand. Ingen del av fornlämningen skadades av åtgärden.

Inledning

Med anledning av en komplettering av fjärrvärmenätet vid Kapellgränd på Södermalm har Arkeologgruppen utfört en schaktningsövervakning på platsen. Kapellgränd ingår i fornlämningen L2015:7789 (RAÄ-nr Stockholm 103:1), Stockholms stadslager. Arbetsområdet ingick även i fornlämningen L2015:7779 (RAÄ-nr Stockholm 160:1), som är ett område där flera skelettgravar tidigare påträffats. Uppdraget beslutades av Länsstyrelsen i Stockholms län, med kostnadsansvar av Fjärrvärmeprojekt Sverige AB.

Figur 2. Karta över centrala Södermalm med platsen för schaktningsövervakningen markerad med gul prick. Skala 1:6000.

Bakgrund och kulturmiljö

Kvartersnamnen Pelarbacken Större och Pelarbacken Mindre påminner om områdets äldre historia. För medeltidens stockholmare var det en plats som främst associerades med döden. Från år 1306 är det känt att riksmarsken Torgils Knutsson avrättades här på kunglig befallning. Den höglänta platsen kom sedan att fungera som galgbacke och blev känd i staden som "Golgata". På sluttningen intill restes omkring år 1500 tre pelarliknande stenhällar. De markerade slutmålet på en processionsväg som under påskhelgen utgick från stadens rådhus vid Stortorget. Processionen skulle minna om Jesu lidande på vägen till korsfästelsen på Bibelns Golgata.

I närområdet fanns även ett mindre kapell kallat Helga Kors kapell. Detta revs i början av 1500-talet och ersattes mot slutet av samma århundrade av Sturekapellet, som låg inom gränserna för nuvarande Katarina kyrkogård. Detta kapell revs i sin tur under 1650-talet som en del i anläggandet av Katarina kyrka. Gatunamnet Kapellgränd påminner om något, eller båda, kapellen.

Figur 3. Utsnitt ur karta över Katarina församling, utförd 1916 med utgångspunkt i tomtritningar från år 1674.

Under 1600-talet fick kvarteret en mindre dramatisk karaktär. På den högsta punkten i kvarteret Pelarbacken Större byggdes två väderkvarnar, kallade Finskan och Dundercrantz, namn med obekant bakgrund. De var i bruk ända till slutet av 1700-talet respektive år 1882. Kvarteren kom efter hand att befolkas främst av hantverkare och arbetare.

I Stadsarkeologiskt register finns några noteringar från Pelarbacken:

- *SR 544–545: 2 brunnar, daterade till 15–1600-talen. 7 skelett, mer eller mindre förstörda gravar. Pelarbacken Mindre 23. Undersökt år 1940.*
- *SR 546: ett skelett påträffat år 1904. Ingen dokumentation. Pelarbacken Mindre 22.*
- *SR 569: ett skelett och "några grundmurar i plan". År 1927 utan närmare dokumentation. Pelarbacken Mindre 22.*
- *SR 589: golvnivå möjligen från 1500-talet, mur från 1600-talet. I källaren på Pelarbacken Större 8. Undersökt år 1940.*

Arbetsområdet ingår i fornlämningen L2015:7789 (RAÄ-nr Stockholm 103:1), lika med Stockholms stadslager och i fornlämningen L2015:7779, som är ett samlande begrepp för ett antal skelettgravar som påträffats vid olika tillfällen och under olika omständigheter. De antas ha samband med äldre kyrkogårdar som hört till något av de två kapellen eller möjligen med galbacken.

Syfte och målgrupper

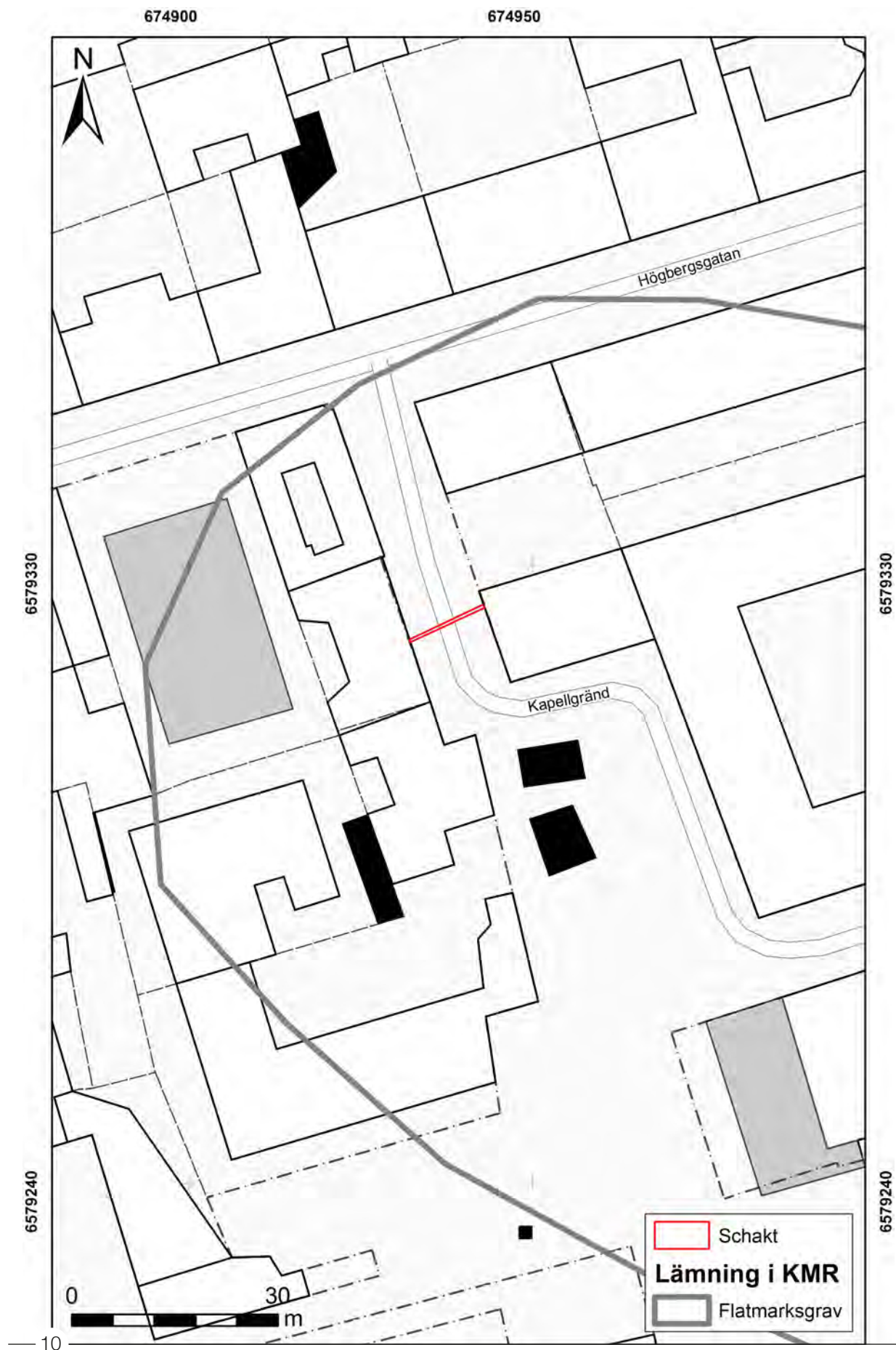
Syftet med uppdraget är att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera ingreppet i fornlämningen inom det aktuella arbetsområdet. Målgrupper för rapporten är främst Länsstyrelsen och Fjärrvärmeprojekt Sverige AB.

Metod och genomförande

Markarbetet följdes på plats av arkeolog som dokumenterade efter hand som arbetet fortskred. Schaktning skedde med grävmaskin, vid behov komplementerat med handredskap. Förutom eventuella äldre lämningar noterades även befintliga markingrepp, såsom äldre ledningsgator och kabelschakt. Förberedande arbeten i form av avlägsnande av ytskikt i form av plattor och asfalt gjordes utan närvaro av arkeolog.

Figur 4. Arbetsbild från Kapellgränd. Foto från norr.

Figur 5. Schaktplan. Skala 1:800.

Resultat

Schaktet korsade Kapellgränd mellan adresserna Kapellgränd 3 och 4. Schaktet var cirka 12 meter långt, 0,8–1 meter brett och upp till 1 meter djupt. Vid Kapellgränd 3 utgjordes partiet närmast byggnaden, i princip lika med trottoarens bredd, av äldre ledningar och kablar. Därefter följde fyllning som bestod av sprängsten och sand. Vid gatans mitt kom ett stråk av äldre elkablar, täckta av tegel. Sedan följde ett mindre område med fyllning av sand och grus. Under trottoaren vid Kapellgränd 4 kom slutligen ännu ett kabelpaket med utsträckning ända fram till porten.

Arbetsområdet bestod i sin helhet av olika installationer och fyllnads-material. I fyllningen fanns inga äldre inslag, endast enstaka föremål från modern tid, såsom kablar, kapsyler och byggsprot.

Inom det aktuella arbetsområdet fanns inga äldre inslag kvar. Området hade sannolikt schaktats ned när den moderna gatan anlades och fortsatt påverkan hade sedan skett vid olika arbeten med installationer av ledningar och rör.

Utvärdering av resultaten i förhållande till undersökningsplanen

Uppdraget har utförts enligt planen då det bestod i att säkerställa dokumentation av arbetet och de eventuella fornlämningar som skulle komma att beröras.

Referenser

Kartor och arkivmaterial

Figur 3: Karta öfver S:ta Catharina församling år 1674, uppgjord af f.d. Rektorn vid Catharina allm. läroverk Carl Björling på grund af de af Stadsingeniören J. Holm nämnda år utfärdade tomtritningar. Ungefärlig skala 1:2500, www.stockholmskallan.stockholm.se/post/9869

Webbmaterial

Stadsarkeologiskt Register www.stadsmuseet.stockholm.se/utforska/arkeologi-och-fornlamningar/stadsarkeologiskt-register-for-stockholm

Arkeologgruppen AB

RAPPORT 2021:32

